

Ulugeyikler

Tarih boyunca insanoğluna eşlik eden hayvan gruplarından biri de, hiç kuşkusuz geyikler. İlk insanların mağara duvarlarına çizdikleri şekillerden, günümüzdeki halı, kilim, süs eşyası gibi doğayı anlatan pek çok eşyada geyikleri görmek olası. Fakat değerli postları ve lezzetli etleri nedeniyle onlara en çok zarar veren de, yine insanlar. Bu nedenle sayıları eskiye oranla çok azalmış ve bazı bölgelerde de soyları tükenmiş. Anadolu'da şu anda 3 geyik türü yaşıyor. Bu türlerden biri, ulugeyikler.

Ulugeyikler, memelilerin Çift Toynaklılar takımının Geyikler ailesinde yer alıyorlar. Bilimsel adları, *Cervus elaphus*. Ulugeyikler, yedikleri besinleri işkembelerinde topluyorlar. Daha sonra güvenli bir yerdeyken, bu besinleri ağızlarına geri getirerek çiğniyorlar, yani geviş getiriyorlar. Bu nedenle Geviş Getirenler alttakımında inceleniyorlar.

Ulugeyikler, büyük yapılı hayvanlar. Omuz yükseklikleri 0,75 - 1,5 m, ağırlıkları 230 - 450 kg (genellikle 275 kg), boyları burun ucundan kuyruğa kadar 1,6 - 2,7 m. Kısa olan kuyrukları yaklaşık 20 cm boyunda. Erkeklerin, uzunluğu 1,5 m kadar olabilen çatallı ve büyük boynuzları var. Her yıl, 15 şubat - 15 nisan arasında, yenilemek amacıyla boynuzlarını atıyorlar. Bu dönemde boynuzlarından bir

an önce kurtulmak için, onları kayalara ve ağaçlara sürtüyorlar. Boynuzlarını attıktan sonraki aylarda erkek geyikler boynuzsuz oluyor ya da çok kısa boynuz sürgünleri bulunuyor. Yeni boynuz, kısa bir süre sonra oluşmaya başlıyor ve Eylül ayında tamamlanıyor. Başlangıçta kadife gibi bir tabakayla örtülü olan boynuzlar bu dönemde sertleşiyor. Boynuza her yıl dal ekliyor. Dişiler boynuz taşıyor. Erkeklerin vücut büyüklüğü dişilerinkinden % 10 daha fazla; ayrıca dişilerden yaklaşık iki kat ağırlar.

Anadolu'da ulugeyiklerin erkeklerine "teke" ya da "boğa", dişilerine "anaç" adı veriliyor. Renkleri, yazın kızıl kahverengi, kışın gri kahverengi. Bu nedenle bu hayvanlara "kızılgeyik" adı da veriliyor.

Karınları her zaman açık renkli. Kuyruk sokumu çevresinde aşağı doğru inen açık renkli dikdörtgen şeklinde bir desen bulunuyor. Çiftleşme mevsiminde ve kışın, erkeklerin boyunlarında koyu renkli kıllar çıkıyor ve bunlar yele oluşturuyor. Yavrular, doğduklarında yan ve arka tarafları beyaz benekli oluyor. Daha sonra renkleri değişiyor.

Çiftleşme etkinlikleri, eylül ayı ortalarından kışın sonuna kadar olan dönemde artıyor. Gebelik süreleri yaklaşık 249 - 262 gün; yani 8,5 ay kadar. Doğum yaz aylarında oluyor. Genellikle 15 - 16 kg ağırlığında tek bir yavru doğuruyorlar. Bu yavru, yaklaşık bir yıl sonra da erginleşiyor. Ömürleri 15 - 20 yıl.

Ulugeyikler, genişyapraklı, açık alanları bulunan ormanları tercih ediyorlar. Fakat bataklık bölgelerin ya da su birikintilerinin bulunduğu ormanları daha çok seviyorlar. Çünkü özellikle yaz aylarında su kenarlarına ya da batağa yatmaktan çok hoşlanıyorlar. Yaşam alanları, yaklaşık 1500 kilometrekare. Gündüzleri genellikle pek etkin olmuyorlar. Güvenli bir yere yatarak dinleniyor ve geviş getiriyorlar. Akşamın ilk saatlerinden sabaha kadar daha hareketliler.

Ulugeyikler, toplumsal hayvanlar. Büyük sürüler oluşturuyorlar. Bu sürülerdeki bireylerin sayısı, 15 - 40 kadar. Ancak özellikle yaz aylarında yaklaşık 400 bireyden oluşan sürülere de rastlanıyor. Boynuz atma mevsiminde erkekler bir araya gelerek yeni bir sürü oluşturuyorlar. Çiftleşme zamanında erkek bireyler sürüden ayrılıyor ve uzaklardan duyulabilen güçlü sesler çıkararak dişileri çevrelerine topluyorlar. Bu nedenle, en gürültücü geyik türü olarak biliniyorlar. Üreme mevsiminde erkekler arasında büyük kavgalar görülebiliyor. Erkek geyikler, 3 - 10 arasında dişiyi çevrelerine topluyor. Doğum zamanında da dişi bireyler sürüden ayrılıyorlar. Doğumdan yaklaşık 15 gün sonra da yavrularıyla birlikte sürüye katılıyorlar.

Taze yaprak, sürgün ve meyveler temel besinleri. En sevdikleri yiyecekleri yonca, karahindiba

ve yıldızçiçeği. Beslenme alışkanlıklarından dolayı tarım alanlarına ve ağaçlara zarar verebiliyorlar. Bunun yanı sıra bazen mantar da yiyorlar. Kendileriye kurt, ayı, aslan ve diğer vahşi kediler için çok lezzetli bir besin.

Dünya üzerinde Avrupa ülkeleri, Kıbrıs, Ukrayna, Kafkasya, Kuzey İran, Afganistan, Afrika'da Tunus ve Cezayir'de yayılış gösteren bu hayvanlar, Türkiye'de Trakya, Karadeniz ve İç Anadolu'nun batısı, Ege ve Doğu Anadolu'daki ormanlık alanlarda yayılış gösteriyorlar. Ancak yurdumuzda önceleri çok geniş yayılışa sahip olan bu türün bireyleri, sayıca çok azalmış. Günümüzde özellikle Eskişehir ve çevresindeki ormanlarda, Ilgazlarda ve Antalya çevresinde görülüyorlar. Şu anda avlanmaları yasak türler içinde yer alıyorlar. Eskişehir'in Mihaliççik ilçesinde bulunan Çatacık ormanlarında ve Termessos Milli Parkı gibi alanlarda koruma altına alınmışlar. Aynı zamanda Uludağ ve Bolu milli parklarında da koruma altındalar. Koruma alanlarında üretimi yapılan bireylerin sayısı fazlaştığında bir kısmı doğaya salınıyor. Bu koruma alanlarında önemli başarılar sağlanıyor. Örneğin, Eskişehir Çatacık Orman İşletmesi'ne bağlı 3,5 hektarlık bir alanda, 1986 yılında iki bireyin koruma altına alınmasıyla başlayan çalışmada, daha sonra yüzlerce bireye ulaşılmış. Bilimadamlarına göre, bu türlerin yaşadıkları bölgelerde çalışmaların yapılması ve Anadolu'nun uygun olan tüm bölgelerinde üretilmeleri, bu sevimli hayvanların soylarının devamı için çok önemli.

Ayrıca, korumaya alınan bölgelerde üretildikten sonra tekrar doğal ortama salınan bireyleri kaçak avcılardan korumak için, avlanmalarının kesinlikle çok sıkı şekilde denetlenmesi gerekiyor.

Mete Mısırlıoğlu

Kaynaklar
Demirsoy A., Türkiye Omurgalıları-Memeliler, 1997.
Kuru M., Omurgalı Hayvanlar, 1987.
<http://www.milliparklar.gov.tr>
<http://www.nsr.ttu.edu/tmot1/cervlap.htm>
<http://animaldiversity.ummz.umich.edu/accounts>